

Att hitta rätt med hjälp av karta

Hur hittar man enklast med hjälp av karta (och kompass)?

Det här är en snabb översikt om friluftorientering, alltså att säkert och smidigt ta sig till en viss plats med hjälp av karta och kompass, det handlar inte om att vara snabbast eller om att gå svåra kompassgångar i oländig terräng. Det handlar faktiskt inte om kompassgång alls, eftersom det för det mesta är det bäst att gå efter kartan. Kompass används mest till att vända kartan rätt. Även om kompassen kan ställas in så att den visar direkt åt vilket håll målet ligger, så kan den inte välja väg åt dig.

Du kommer antagligen att märka att det finns saker i verkligheten som inte finns på kartan, massor av små stigar till exempel, och även att det finns saker på kartan som inte är så tydliga i verkligheten. Så är det bara. Naturen förändras, och kartan hinner inte med, och kartritarna bestämmer vilka stigar, diken och stenar som är tillräckligt tydliga för att vara med. Man måste också sätta en gräns för hur små detaljer man vill ha med på kartan.

Titta inte bara på målet, utan även på naturen längs vägen. Stämmer det med kartan? Var är vi?

Karttecken, skala och ekvidistans

Kartan är en förminskad och förenklad bild av verkligheten sedd rakt uppifrån. När det gäller karttecknens betydelse hänvisar vi till kartans teckenförklaring.

Skalan anger hur mycket förminskad kartan är. Om kartan till exempel är i skalan 1:10 000 betyder det att saker är 10 000 gånger mindre på kartan än i verkligheten. Stryk de två sista nollorna i skalan, så vet du hur många meter en centimeter på kartan motsvarar. I skala 1:10 000 blir en cm på kartan alltså 100 m i verkligheten.

Ekvidistans är höjdskillnaden mellan kartans höjdkurvor. Om ekvidistansen till exempel är 2.5 meter så är en kulle ritad med två höjdkurvor oftast mer än 5 meter hög, men mindre än 7.5 m, jämfört med den förra höjdkurvan.

Passa kartan

Att "passa kartan" betyder på orienteringsspråk att man vänder kartan så att kartans norr (oftast uppåt när texten är rättvänd, om det inte finns något annat angivet på kartan) pekar mot norr i verkligheten (kompassnålens röda ände, när kompassen hålls plant). När vägen man går på svänger, vrider man även på kartan, så att man alltid håller kartan rättvänd jämfört med verkligheten. Man kan passa kartan med hjälp av kompassen, men oftast gör man det genom att jämföra terrängen med kartan.

Följa med på kartan

Lika viktigt som att hålla kartan rätt vänd är att hålla reda på var på kartan man är. Vet man inte var man är blir det väldigt svårt att hitta dit man ska. Går man längre sträckor längs till exempel en stig är det bra att försöka hitta hållpunkter längs vägen.

Ledstänger (och uppfångare)

När man ska hitta till en plats med hjälp av karta bör man göra det så enkelt och säkert som möjligt för sig. Då är det bra om det finns saker att följa. Det finns många långa saker i naturen; vägar, stigar, kraftledning, bäckar och diken, stängsel, åkerkanter m.m. Dessa kallas ibland ledstänger. Ledstängerna kan även användas som "uppfångare", det vill säga, om man går mot dem från sidan blir man "uppfångad" och vet till exempel att man har kommit för långt.

Vägval

När man väljer väg gör man det i ordningen 1) säkerhet 2) bekvämlighet 3) snabbhet. Oftast är vägar och stigar det bästa valet, det är mycket bekvämare än att till exempel följa en åkerkant, en kraftledning eller en bäck. Men om naturen innehåller ett myller av små stigar varav många kanske inte ens är med på kartan, så kan det vara ett säkrare vägval att följa en kraftledning eller ett dike.

Hållpunkter

En hållpunkt är en liten med tydlig plats i terrängen. Sådana använder man för att hålla reda på exakt var man är, till exempel om man vill påbörja en kompassgång. "Små karttecken" som stenar och byggnader är bra hållpunkter. Hållpunkter kan även vara till exempel ett åkerhorn, en dikeskrök, eller av typen "stigen korsar bäcken". Det viktiga med en hållpunkt, särskilt om den ska användas som utgångspunkt för kompassgång eller för avståndsmätning, är att den är liten, exakt, och inte förväxlingsbar med andra liknande ställen i närheten.

Att mäta avstånd i naturen

Ibland saknar man möjligheter att med hjälp av terrängföremål avgöra var man befinner sig. Då måste man utgå från en plats som säkert går att identifiera på kartan, alltså en hållpunkt, och utifrån den ta sig fram dit man vill. För att hålla reda på avståndet under den tid man går utan att ha något att följa på kartan finns två huvudmetoder, *stegning* och *mätarlarven*.

Stegning

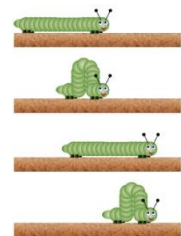
Att stega innebär att man mäter sträckan med hjälp av sin egen steglängd. De steg man använder bör vara så naturliga som möjligt, försök inte att anpassa dig till att ta exakt en meter långa steg eller liknande. Det blir jobbigt att gå en längre sträcka med "exakta enmeterssteg". När man stegar brukar man bara räkna vartannat steg, särskilt viktigt är det om man springer. Det beror på att man lättare tappar räkningen då man får fler möjligheter att göra det. Man får ju bara hälften så stora tal om man bara räknar vartannat steg. Det är värt att tänka på att man tar olika långa steg när man *går och springer, på plan väg eller i terrängen, i uppförsbacke och nedförsbacke* och liknande. (Är terrängen särskilt obekvämt är "mätarlarven" en säkrare metod.) Det är bra att komma ihåg ungefär hur många "dubbelsteg" man tar på 100 meter, både på väg och i skogsterräng.

För att komma ihåg hur många 100-meterssträckor man har förflyttat sig finns flera knep, ett är att man håller med ena handen knuten, och släpper ut ett finger för varje hundrametersstäcka. Om man inte har bråttom finns ännu säkrare sätt som att plocka upp en sten eller kotte och lägga i fickan efter varje delsträcka. Glömmer man hur långt man gått är det bara att räkna.

Mätarlarven

Det finns en typ av insekter som kallas mätare. Deras larver tar sig fram stegvis genom att böja och räta ut kroppen och liksom mäter upp sträckan i bitar.

Du kan också mäta upp din sträcka i bitar. Det är inte överallt det är lämpligt att stega, det kan till exempel vara risigt, brant, gropigt eller blött, så att man hela tiden måste välja små omvägar. Dessutom hjälper den här metoden dig att hålla riktningen i obekvämt terräng. Den går ut på att bedöma avståndet mellan olika saker du kommer att passera. När du kommer fram till ett riktmärke väljer du ut ett nytt och lägger ihop sträckan, ungefär så här, om du ska gå 150 meter:

1. Härifrån till stubben, 30 meter.
2. Stubben till lilla enen, 40 meter, det blir 70 m.
3. Enen till rotvältan, 50 meter, det blir 120 meter.
4. Rotvältan till björken, 30 meter, det blir 150 m.